

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Цветан Георгиев Недков

Относно: Конкурс за присъждане на образователно-научна степен “доктор“ на Здравко Димитров Ружев по професионално направление 8.4 - „Театрално и филмово изкуство“ и научна специалност „Кинознание, киноизкуства и телевизия“ на тема „Програмируеми системи за осветление в екранните изкуства“.

Дисертационният труд на Здравко Димитров Ружев е реализиран на високо професионално ниво. Изпълнени са всички законови изисквания към разработка за придобиване на образователно-научна степен „доктор“.

Дисертацията на докторанта Ружев е на тема „Програмируеми системи за осветление в екранните изкуства“. Той е проучил и анализирал множество аспекти на динамично развиващата се екранна пластика, като е наблегнал на взаимовръзките между драматургията и визията като основни и взаимосвързани елементи на зрителското възприятие.

Фактологичното съдържание на дисертацията е балансирано в три глави, разглеждащи различни аспекти от темата. Дисертационният труд е с обем от 160 стр., увод, въведение, три глави, заключение и 71 илюстрации; библиография с 37 заглавия на кирилица и 54 на латиница.

Основната посока, в която докторантът развива труда си, е свързана с факта, че е настъпила сериозна промяна при психологическото възприятие на изображението, изградено с помощта на светлината. Той формулира това разбиране, като казва съвсем основателно, че „задържането на зрителското внимание става все по-трудно с класическите прийоми в осветлението. Естетиката на видеоклиповете и компютърните игри дефинира различни очаквания на зрителя към екранното изображение. Киноекранът вече не е единственото място за осъществяване на зрителна комуникация. Появата на всякакви мобилни

устройства позиционира тази комуникация във все по-динамична околна среда.”

Предмет на научното изследване е ефектът от употребата на програмируемите системи за осветление в киното и телевизията. Подбрани са емблематични примери от екранни произведения, в които се анализира приложението на модерните системи за осветление и постигнатия визуален резултат като съществен градивен елемент на цялостното екранно повествование. Проследява се развитието във времеви аспект на творческите търсения за усъвършенстване на операторските изразни средства, неразривно свързани с технологичното усъвършенстване на системите за осветление.

Ключови моменти в изследването на Ружев са формулирането на термина „динамика на светлината“ чрез контекстуално естетическо и историческо проследяване на развитието му, както и изследване на развитието на динамичното осветление и неговото естетическо и творческо прилагане в съвременните аудио-визуални произведения.

Основните работни хипотези на дисертационния труд са свързани с неразривната и многопосочна взаимовръзка между вида на осветлението, цвета, динамиката на светлината и визуалните творческите решения в киното и телевизията. Докторантът е доказал чрез примери наличието на нови тенденции в работата със светлината и е стигнал до извода, че дефиницията за динамика на осветлението вече не е достатъчно изчерпателна и се нуждае от предефиниране.

В дисертацията си Ружев е проследил хронологичното развитие и историческия контекст при използването на светлината в класическото осветление преди появата на програмируемите системи за осветление. Тази част от изследването е съществена за разгръщане на основната му теза.

Целта на разработката е да се проследи и изследва развитието и приложението на динамиката на светлината в киното и телевизията.

Докторантът е подбрал примери за филми и телевизионни предавания, чиито технико-творчески решения демонстрират потенциала на модерните системи за осветление. Избраните за анализ произведения са отбелязали качествено нов етап при използването на светлината в екранните изкуства.

Цел на настоящия дисертационен труд е изследване на модела на приложение на динамиката на светлината в киното и телевизията. За постигане на тази цел се изследват и анализират множество филми и телевизионни предавания. Подбраните примери демонстрират знакови визуални решения, които бележат нов етап в разбирането на ролята на светлината като важен елемент в синтетичната природа на екранните изкуства.

В дисертационния труд за първи път се изследва технологията „Moving Head Light” (Осветление с подвижна глава) от операторска гледна точка. Приносен момент е разглеждането ѝ като структуроопределящ елемент от съвременната екранна пластика и оценката на новите перспективи при използването ѝ в реализацията на актуална екранна визия.

Светлината като основен градивен елемент на изображението, нейните физични, психологически и творчески характеристики са щрихирани в първата част на дисертацията, като докторантът е подбрал факти, които подкрепят основната цел на изследването. Изброяването на основните постулати при дефиниране на функциите и характеристиките на светлината и нейните основни величини е необходимо, за да се постави основа, върху която да се разгърнат основните тези на дисертационния труд.

Анализът на светлината като фактор за развитието на човечеството в творчески аспект започва още от праисторическите рисунки в пещерата Алтамира в Испания, датирани към 14-15 000 г. пр. н. е., анализът продължава с китайския театър на сенките, за да доведе до

индустриалната революция през 19 век. Всички тези привидно разнородни примери са свързани от един общ елемент – емоционалното и творческо въздействие на светлината и сенките. Така е оформена тезата за непрекъснатото развитие на технологиите, свързани с осветлението – от примитивните до съвременните. Докторантът демонстрира естествената еволюция на основното изразно средство в екранните изкуства и маркира базовите етапи на неговите трансформации. В този дух е сравнителният анализ на първите ключови за развитието на екранната пластика филмови произведения, на светлинните решения в първите години на телевизията и първите музикални клипове, все още доминирани от класическите визуални решения.

Анализът върви паралелно с проследяване на технологията, която осигурява светлинната картина. Това поставя основа за последващ дълбочинен преглед на еволюционните стъпки в развитието ѝ. Според докторанта посоката е зададена още в първите етапи от изграждането на светлинна картина в киното и телевизията и развитието следва естествен път, без резки скокове, с балансирана промяна на количеството и качеството му.

В дисертационния труд е уточнено, че промяната започва в най-динамично развиващата се област от изкуствата през 70-те години на ХХ век – музикалната сцена. Появата на първите системи за динамично осветление, които първоначално се използват по време на концерти, води до промяна в търсенията на операторите в киното и разширява възможностите за приложение на светлината в киното и телевизията.

Тук се поставят основите на един от особено важните приносни елементи на дисертационния труд - взаимовръзката между звук и светлина, ударите в минута (bpm) на различните музикалните стилове и връзката им със светлинния темпоритъм в технически и творчески аспект. Навлизането на програмируемите системи за осветление и техните нови технологични характеристики води до появата на нови взаимодействия на територията на музиката. Динамичните светлинни решения се явяват равностоен партньор на музикалния ритъм, а синхронизираното им

действие увеличава многократно ефекта върху сетивата на зрителя.

Освен на развитието на осветителните технологии, докторантът обръща внимание и на еволюцията на обективите, които са пряко свързани с необходимостта от нови и по-съвременни светлинни решения. Ружев е направил детайлен историческо-технологичен преглед на развитието на обективите от тяхната поява до днес, като съчетава това с паралелен анализ на художественото им приложение в киното. Така стига до един от основните изводи:

„Подобрените характеристики на обективите са предпоставка за развитие на нов и по-разкрепостен подход в работата на оператора, който е освободен от ограниченията при употребата на огромното количество осветление, което е било необходимо преди за постигане на достатъчно високи експозиционни стойности на снимачния терен.”

Важна част от първата глава е посветена на историческото развитие на чувствителността на светлочувствителните носители на киноизображението, които също са пряко свързани с осигуряването на креативни светлинни решения. Така докторантът стига до констатацията, че „разширените възможности за работа с по-ниски нива на осветеност водят до по-голяма творческа свобода на оператора при изграждане на светлинната схема.”

„В началото на 21 век настъпват сериозни промени в технологичното развитие в световен мащаб. Навлизането на компютърните технологии в киното води до промяна в неговата същност. Електронните носители на изображение достигат толкова високо качество, че са в състояние да предложат алтернатива на класическото фотохимично кино”, продължава хронологичният преглед на развитието на носителите в дисертацията. Наблюденията на докторанта показват недвусмислено, че „в края на първото десетилетие на 21-ви век дигиталното кино достига и надминава технологичните критерии на

фотохимичното кино.”

При дефиниране на динамиката на светлината докторантът Ружев обобщава приложението на термина в четири основни насоки – „допълване на реално сценично актьорско действие, свързано със светлината; имитиране на реален светлинен източник; оригинално динамично светлинно решение и концертно-сценично светлинно решение”.

Той открива и убедително разглежда аналогии между сценичното и киноосветлението, като илюстрира с примери прилагането на идентични схеми в различни ситуации.

Технологичната част от дисертационния труд, при която се разглеждат характеристиките на осветителните тела с подвижни глави, е изградена върху паралелен анализ на техническите и художествените характеристики, като се изследват едновременно параметрите на осветителните тела и ефекта от тяхното приложение на практика. Всяка отделна специфика е разгледана детайлно, като са дадени и примери за това как тя въздейства върху екранната пластика.

Докторантът развива тезата, че авангардните възможности на новия тип осветление променят класическите методи за създаване на светлинни картини във визуалните изкуства, като добавят нови перспективи пред операторите в изграждането на иновативни светлинни решения. Той анализира използването им в телевизията, в сценични реализации, които са предназначени за телевизионно излъчване, както и във филми със засилен музикален елемент, където светлината и музиката са динамично свързани, като цитира оператора на „Ла ла ленд” Линус Сандгрен, който казва, че е използвал „както камерата, така и светлината като музикални инструменти”.

Интересно е наблюдението, че „движещата се изкуствена светлина генерира усещания, противоположни на обичайното в природата бавно

придвижване на слънцето. Затова емоциите, които пораждаат явления като преместване на светлините и сенките, са в противовес с естественото, тоест нарушават обичайното и традиционно възприятие, за да ни предложат свръхестественото: така се осъществява преминаване от обективна експресия към „субективна импресия“, от видимото към невидимото”. Тази теза засяга директно психологическото въздействие на визията върху зрителя и задава нова посока за изследване на когнитивните възприятия. Може би, би било добре да се развие допълнително и позадълбочено, за да се изследва новата тенденция в развитието на екранната пластика и нейното отражение върху зрителските възприятия.

Докторантът съвсем логично е стигнал до извода, че промяната на комуникационната среда става възможна благодарение на най-новите технологични постижения в областта на програмируемите системи за осветление.

Ружев е подходил към изследването, като е търсил баланса между технологичния и творческия му аспект. „Дуалистичният характер на светлината като техническа необходимост и потенциален творчески компонент на екранното изображение определя сложната роля на оператора като балансър между творческото и техническото начало, между артистичното и технологичното.” Така докторантът е очертал приносното значение на своя анализ, в който се съчетават както техническите, така и творческите аспекти на системите за осветление, светлинния дизайн и технологичния напредък. В тази връзка той е потърсил дори аспекта на отношенията между оператора и новооформящата се професионална фигура на лайт-дизайнера, който за разлика от осветителите в класическите киноекипи, има нови творчески функции. Операторът докторант Здравко Ружев е посочил и рисковете от тепърва изграждащите се нови творчески отношения в снимачния екип. „На съвременния снимачен сет обаче нещата не стоят точно така, защото съвременните осветления с подвижна глава не се управляват ръчно, а със специализиран пулт, изискващ много добри технологични познания. Лайт-дизайнерът контролира в детайли параметрите на всички

осветителни тела и има много по-добри познания от оператора. Често лайт-дизайнерът има много по-голям опит в използването на осветления с подвижна глава от оператора. От своя страна операторът рядко е информиран изчерпателно за всички възможности на осветленията и не може да ги управлява лично.”

„Системите за контролиране на светлината са пътят към реализиране на екранни произведения с висока художествена и естетическа стойност. Те са инструмент в ръцете на оператора за осъществяване на креативните му идеи. Постигането на високи творчески резултати преминава през овладяването на всички аспекти на екранното изображение, включително и на светлината”, се казва в заключението на дисертационния труд. Това е обобщение, което обединява всички аспекти на анализа в дисертационния труд и посочва без съмнение приноса му.

Библиографията, върху която се е опрял докторантът, е изключително богата, посочени са източници, които са основополагащи за академичното изучаване на операторското майсторство и съдържат базовите дефиниции.

Публикациите на докторанта по темата са задълбочени, публикувани са в сериозни научни издания и допълват изследванията му пълноценно.

Работата на Здравко Ружев е приносна и допринася за развитието на филмовото и телевизионно изкуство у нас.

Общата ми оценка по критериите и показателите за учебната, творческата и научноизследователската дейност показва, че Здравко Ружев отговаря на изискванията за присъждане на образователно-научната степен “доктор“ по професионално направление 8.4 „Театрално и филмово изкуство“ и научна специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия“ и предлагам дисертацията да бъде приета и одобрена от Научния съвет.

22. 04. 2023 г.

проф. д-р Цветан Недков: